

Nagy Bettina

Certamen VII. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2020. 489 p.

2013 óta évente megjelenik az Erdélyi Múzeum Egyesület I. Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának évkönyve. A kiadvány az évente megrendezésre kerülő „Magyar Tudomány Napja Erdélyben” című rendezvényen előadott előadások anyagát foglalja magában. A kutatók az irodalomtörténet, nyelvészet, film- és zenetudomány, régészet, néprajz, művészettörténet és a történelemtudomány területén folytatott kutatásait közlik.

A kötet sokszínűségét mutatja, hogy az első nagyobb fejezetben kaptak helyet a nyelv- és irodalom-, néprajz-, zene és színháztudományhoz kapcsolódó tanulmányok. Elsőként Csorba Dávid II. Apafi Mihály bécsi ravataláról szóló tanulmányáról olvashatunk. A szerző bemutatja röviden az erdélyi fejedelmi temetések rituáléját. A temetésekről elmondható, hogy ötvöződött bennük a kora újkori temetési rend és a főúri megemlékezések szimbolikája. Időben és térben is különböző időpontban tartották, ugyanakkor a két temetési ceremónia együtt jelentett egy lezárt gyász munkát. Az ifjú Apafi Mihálynak ugyanakkor nem járt pompás temetés. Apja idejében fejedelemmé választották, s be is iktatták. Azonban fiatal kora ellenére gubernátort rendeltek ki mellé. Szülei halálát követően, illetve a politikában bekövetkezett változások miatt, mire nagykorúvá érett, Bécsbe internálták. Bécsben lemondott a fejedelemségről, s fiatalon, 1713. február 1-jén elhunyt. II. Apafi Mihály testét Bécsből kísérték Almakerékre, azonban nem kapott pompás temetést. A sekrestyében helyezték el koporsóját, s nem mondtak felette halotti beszédet sem. Feleségét, Bethlen Katát 1725-ben bekövetkezett halála után hasonlóan temették el. Koporsóikat 1790-ben a Bethlen grófok által az Apafi család kriptái mellé helyeztették. 1942-ben az Apafi házaspárt egymás mellé helyezték a fejedelmi család kriptái mellé.

Pap Levente *Egyházatyák és a magyar kereszt(y)én(y)ség eredete a 17–18. századi történetírásban* című, nagyobb terjedelmű tanulmányában mutatja be a történetírás változásait. A tanulmány bevezetése a 17. századi egyházi történetírás alakulását mutatja be. A szerző kiemeli, hogy az előző század történetírására a bélyeget a mohácsi vész nyomta rá. A századforduló történetírásának alakulását főként a történelmi művek megnövekedett száma és az egyre inkább az érdeklődés középpontjába kerülő protestáns reformok történeti kérdései alakították. Azonban két történelmi eseményt említ, amelyek befolyásolták a vallási polémiát. 1610-től bevezetésre kerültek az egyházfegyelmi rendelkezések, ezáltal az 1611-ben tartott nagyszombati tartományi zsinat során napirenden volt a tridenti zsinat határozatainak megvalósítására irányuló törekvés. Másodsorban fontosak a protestáns lelkészek ellen irányuló üldözések, amelyek az 1670-es években zajlottak. A protestánsokat az események arra ösztönözték, hogy összegezzék veszteségeiket, mind materiális, mint spirituális oldalról. Az európai tudományos közvélemény érdeklődésének középpontjába került mind az erdélyi, mind pedig a magyarországi reformáció története. Az első egyháztörténeti munka Pápai Páriz Ferenc nevéhez kapcsolódik, Rudus redivivum címen 1684-ből. Pápai nyomdokait követte Debreceni Ember Pál, aki a magyar kereszténység ókereszténykori eredetét kívánta bizonyítani. A tanulmány további részében az olvasó a magyarok apostolkori kereszténységének megállapításáról olvashat.

Benkő József literatúratörténet-írói tevékenységéről Csata Adél tanulmányában olvashatunk. Benkő József kibontakozásában kulcsfontosságú szerepe volt a *Magyar Hírmondó* című lapnak. 1780 és 1786 között tudósítóként dolgozott a lapnál, s 70 cikk köthető a nevéhez. A tanulmány a lap bemutatásával kezd. Megtudjuk, hogy 1780. január 1-jén indult el, Ráth Mátyás vezetésével. Benkő József első cikke 1780. szeptember 2-án került a lapokba. Első cikkében Mária Terézia rendeleteiről, az erdélyi sáskajárásról írt, illetve a mezőgazdaságot és az igazságszolgáltatást érintő híreket közölt. További cikkeiben főként saját gyűjtőútjának tapasztalatait igyekezett megosztani az olvasókkal. Azonban a szerkesztői tisztségek változásai hatással voltak Benkő József publikációira is. Írásai később már nem voltak rendszeresek, és egyre kevesebb híradással jelentkezett az olvasói felé. 1786 márciusában jelentette meg utolsó cikkét a Magyar Hírmondó hasábjain, s két hónap múlva már a *Magyar Kurir* olvasóinak publikált.

Harmadikként a kötetben Benő Eszter *Két nyelv és két kultúra vonzásában. Dóczi Lajos szerepköréi* című tanulmánya kapott helyet. A tanulmány első részében Dóczi Lajos életéről és munkásságáról olvashatunk. Ludwig Dux néven született 1845-ben, s Németke-resztúron nevelkedett. Tanulmányait Nagykanizsán, majd Sopronban végezte. Fordulópontot a soproni evangélikus líceumban töltött évek jelentettek számára, hiszen itt tanult meg magyarul. Jogot tanult, majd később hírlapíróként tevékenykedett. Életéről elmondható, hogy a kétnyelvűség egész életében végigkísérte; magyar és német nyelvű hírlapokba publikált, saját műveit azonban magyar nyelven írta. Műfordító munkája során szintén német és magyar nyelvre is fordított, többek között Petőfi Sándor verseit, Arany János balladáit, Goethe és Schiller költeményeit is. Pályájának alakulása kétnyelvűségével hozható szorosán összefüggésbe, s elmondható, hogy Dóczi Lajos munkássága nélkül Magyarország kevésbé lehetett volna ismert.

Varga P. Ildikó Bán Aladár finn levelezéseiről számolt be tanulmányában. Bán Aladár neve összeforr az észti eposzsal, a Kalevipoeggel, amelyet fordított. Bán Aladár és Heikki Ojansuu nyelvrokonság iránti érdeklődésük révén ismerkedtek meg. Nyelvészetten kívüli témákat vetettek fel leveleikben, kulturális témákkal foglalkoztak, s emellett gyakran magánéleti gondokat is említettek levelezéseik során. Bán Aladár összesen nyolc alkalommal járt Finnországban, tehát megállapítható, hogy kapcsolatai erősek voltak. A magyar kormányt képviselte finnországi útjain, személye kevésbé volt releváns, ezáltal az általa végzett háttér munka sem kapott nagy nyilvánosságot. Munkásságát a két világháború közötti időszak is jelentősen befolyásolta, s leginkább az elhallgatás volt jellemző rá. Ez a sors várt a kultúrkongresszusokra is. Az olvasó széles betekintést nyerhet Bán Aladár által a magyar- finn kulturális kapcsolatok történetébe.

A Hengergőzés – paraszti szexorgia, farsangi szabadosság, erotikus játék, termékenység vagy érintéses mágia? Vagy az ember játékosává válása? című, Balázs Lajos által írott tanulmány a hengergőzés rítusait és szokásait mutatja be. A tanulmányból megtudhatjuk, hogy Csíkszentdomokoson volt jellemző a juhnyírás alkalmával. Erotikus helyzetben lejtett táncot jelentett a hengergőzés, amelyet szemlélődés előzött meg, s majd ezt követhette a nők megszólítása. A szerző úgy fogalmaz, hogy a hengergőzés egy mitikus játék, amely határozott szándékú volt; évről-évre ismétlődött a juhnyírás alkalmával. Ceremoniális szexuális szokás volt, amely házasemberek között zajlott, s ezáltal az ebbe a zárt rendszerbe való bekerülés feltétele a házasság volt. A tanulmány során egy csíkszentdomokosi adatközlő által részletes képet kaphat az olvasó a hengergőzés folyamatáról és szokásairól egyaránt.

A kötet folytatásában a nőtörténeti kutatásokat bemutató tanulmányok kaptak helyet. Elsőként Papp Kinga Apor Péterné életét reprezentálja az olvasók felé. Kálnoki Borbálának, „Háromszék királynőjének” nem maradt fent testamentuma, életéről főként férje, Apor Péter által lehet többet tudni. Apor Péterné saját kezűleg írott levelei és feljegyzései nehezen olvashatók, s magukon hordozzák a 17–18. századi női írásokra jellemző jegyeket. Levelei és feljegyzései adnak főként róla képet, amely a tanulmány központi témája. A szerző úgy jellemzi őt, miszerint gögös, hirtelen haragú természete gyakran okozhatott konfliktust férje, családja és ismerősei körében. Kancellárhelyettes lányaként nevelkedett, s igyekezett önállóságát megtartani; ő maga rendezte örökölt birtokait, és külön igyekezett kezelni saját tulajdonát. Egy olyan nő képe tárul az olvasó elé, aki nem azonosult a család és a társadalom által elvárt normákkal és elvárásokkal, s igyekezett azokon mindig felülkerekedni.

A következő tanulmány szerzője Biró Annamária, aki a 18–19. századi női költészetet mutatja be. Tanulmánya a *Női költészet a 18–19. század fordulóján. Szereplehetőségek és problémák* címet viseli. A tárgyalt korszakban emelkedett a női költők száma, akik jellemzően az episztola műfajában alkottak. Elsőként Vályi Klára költészetét mutatja be a szerző, majd az egyik legtermékenyebb költőnő, Molnár Borbála s tanítványa, Újfalvy Krisztina költészetéről olvashatunk. Mellettük a göcseji Helikon költőnői (Kazinczy Klára, Tuboly Erzsébet, Tuboly Rozália és Dóczy Terézia) kerültek bemutatásra, akik a társasági élet felől közelítették meg a költészetet. Utolsóként Dukai Takách Juditról, generációja egyik legkiemelkedőbb tagjáról olvashatunk. Költészetére leginkább Berzsenyi Dániel formai variabilitása hatott.

Bartha Katalin Ágnes *Színészkonstrukció és szerepkör: a szalonszínésznőség szubjektivitásai* című munkájában Prielle Kornélia szalonszínésznői szereptípusának vizsgálatáról ír. Prielle Kornélia szalonszínésznői konstrukciói nemcsak a folytonosan létrehozott és aktív külső megjelenéseiből, gesztusaiból és játékából táplálkoznak, hanem a testi adottságon túl ehhez hozzáadódnak erkölcsi, intellektuális és társadalmi jellemzők szubjektív konstrukciói is. A mindennapokban átélt tapasztalatai is megjelentek a színpadon, ezzel is többletet nyújtva a közönség számára. A színpadon, mint szalonhölgy volt jelen, otthon, mint úrinő és gazdaasszony jelent meg. A színpadon egyé vált a különböző szerepekkel, s sikerének legfőbb kulcsát, illetőleg szalonszínésznői elismertségét ez is alakíthatta.

Lengyel Nóra Fenyvesi Judit önéletírását reprezentálja a megküzdési stratégiák és a narratív identitás szempontjából. A tanulmány elején röviden ismerteti Fenyvesi Judit életének főbb mozzanatait. Megtudjuk, hogy 1923. június 8-án született Nagyszalontán, Romániában. Zsidó családból származott, de a család keresztény hitre tért át. Tanulmányait katolikus iskolában végezte, majd apáca lett. A kommunizmus ideje alatt börtönbe zárták, majd tíz év múlva, kiszabadulása után előbb Bécsbe, végül az Egyesült Államokba, Buffalo-ba emigrált, ahol 2005-ben hunyt el. Élete végéig aktív tagja volt a Szociális Testvérek Társaságának. Önéletírásának legfőbb mozgatója önazonossága, saját maga megtalálása volt. Identitásának alapját zsidó családja jelentette. Sokáig azon fáradozott, hogy a családját megmentsse az elhurcolástól. Nem sikerült elérnie, elvesztette családját. Lelki traumák érték, s majd 10 évre börtönbe került. Büntetett előélete miatt sok nehézségen ment keresztül, végül az Egyesült Államokba emigrált.

A nőtörténeti kutatások utolsó tanulmányát Tapodi Zsuzsa zárja *Önmagunk árnyékává válni. Családragény a 21. században. Gerlóczy Márton: Mikecs Anna: Altató* című munkájával. Gerlóczy Márton elhunyt nagynénje, Mikecs Anna nevének regényét, amely 2017-

ben látott napvilágot. A családregény öt generáció életébe enged betekintést; előtérben egy anya és lánya, Schéfer Ida és Jékely Márta, a szerző dédanyja és nagymamája sorsával. A regényben elbeszélte események a múlt felől haladnak a jövő felé, ám nincs közöttük kronológiai sorrend. 1946-ban kezdődik az első rész, és körülbelül 1880-tól 1980-ig zajló események váltakozva jelennek meg a regény hasábjain. A háború utáni időszak egyrészt az újrakezdés reményével kecsegtetett, másrészt a regény középpontjában álló Jékely Márta vonatkozásában az általa átélt veszteségek sorozata magyarázatul szolgál arra, hogy miért nem volt képes később kilépni a megalázó helyzetek tömkelegét nyújtó második házasságából.

Kolozsvári zeneszerzők – zeneszerzők Kolozsváron címet viseli a tanulmánykötet film- és zenetudományi munkáit összefoglaló kisebb fejezete. Elsőként Potyó István mutatja be Farkas Ödön E-dúr miséjét, áttekintve egyúttal az 1851-ben, Jászmonostoron született zeneszerző, karmester és a kolozsvári zeneművészeti iskola igazgatójának életét is. Iskoláit Debrecenben végezte, ahol műszaki pályára készült, majd a Budapesti Zeneakadémián folytatta tanulmányait, ahol Erkel Ferenc tanítványa lett. Később a kolozsvári Zene Konzervatórium igazgatójaként dolgozott, s vezetése alatt számos nagynevű művész tanult az intézményben. Missa in E című művének keletkezési ideje nem ismert, a szerző feltételezi, hogy zeneakadémiai éve alatt komponálta. Hat tételből álló művében a cecilianizmus jegyei figyelhetők meg. A cecilianizmus célja az volt, hogy a hanyatlásnak indult egyházi zenét új stílusban teremtsen újra. Valószínűsíthető, hogy a kolozsvári Ferenc-rendiek templomában kerülhetett sor a mű helyi előadására. Három dátum lehetséges: 1911. május 23., 1922. november 23. és ugyanazon év karácsonya. Farkas Ödön E-dúr miséje szövegtárgyakra, zenekarra és kórusra volt komponálva. Műve a tehetségéről tanúskodik.

Fancsali János munkájában Csíki Endre magyarörmény zeneszerző életművéről olvashatunk. A tanulmány elején a moldvai üldözésekről esik szó. Apafi Mihály a menekülő örményeket saját birtokaira fogadta be, azzal a céllal, hogy ez a kereskedőréteg jelentős hatást gyakorolhasson Erdély társadalmára, mind a gazdasági élet, mind a művészetek terén. Csíki Endre is szintén magyarörmény családban született, 1888. december 1-jén Kolozsvárott. Kolozsváron tanult; elsőként a katolikus elemi iskolában, majd a főgimnáziumban, s ezt követően a helyi Zene Konzervatóriumban folytatta tanulmányait. Emellett Budapesten a Zeneakadémia hallgatója is volt. Tanulmányait nem tudta folytatni az I. világháború miatt, s ezáltal nem utazott vissza Kolozsvárra, hanem Désen kezdett el dolgozni zongoratanárnaként. Munkája mellett folyamatosan komponált, aminek híre ment szerte Kolozsvárra is, s ahonnan felkérést kapott a Thália Rt-től, színpadi zenék komponálására. Ez a lehetőség hatalmas elismerést hozott a zeneszerző számára. Életműve összesen 57 tételt tartalmaz.

Horváth Bálint: *Szőllősy András és az „első harmad” városa* című tanulmányában arra keresi a választ, hogy Szöllősy András életművében mik azok a jelenségek és történések, amelyek visszatükrözik Erdélyt és Kolozsvárt. A zeneszerző 1921-ben született a Hunyad megyei Szászvároson. Kolozsvár jelentős mértékben hatott rá, hiszen itt alapozta meg kutatói érdeklődését és művészi értékrendjét. Életművéről elmondható, hogy műveinek többségére a barokk hangszeres polifónia hatott, s főként Bach művei voltak rá a legnagyobb hatással. Mindezek mellett Szászvároshoz való szoros kötődése is meghatározta zeneszerzői attitűdjét. A 20. századi zeneszerzés technikáit igyekezett ötvözni az erdélyi zenei tradíciókkal. A *Kolozsvári éjjel* című művében emléket állított Erdély fővárosának. Életműve jelentős hatást gyakorolt pályatársaira és a következő generációk zeneszerzőire

is, emellett pedig az Erdélyről kialakult kép vonatkozásában máig hatással van Szöllősy András zeneszerzői tevékenysége a kollektív emlékezetre.

Fekete Miklós Farkas Ferenc Kolozsváron eltöltött éveiről ír tanulmányában, melynek kettős célja van. A szerző egyrészt felvázolja azokat a kéznyomokat, amelyeket Farkas Ferenc a kolozsvári tartózkodása során hagyott, mint például kompozíciók, a karmesteri, intézményvezetői vagy a zenei életet szervező tevékenységének eredményei, vagy akár az ott folytatott zeneszerzés tanári munkásságának hatásai. Másrésztől megjelennek visszatükröződések, amelyek a kolozsvári és erdélyi tapasztalatok, emellett személyes élmények, művészi benyomások és emlékek hatásait mutatják be Farkas Ferenc életében. Nyolc évtizeden át alkotott, s mindössze három évet töltött Kolozsváron. Farkas Ferencet tekintjük az első magyar zeneszerzőnek, aki kompozícióiban alkalmazta a dodekafóniát.

Németh Zsombor munkájában szintén Farkas Ferenc kap hangsúlyt, mégpedig a zeneszerző filmzenéinek bemutatása tekintetében. 1932 és 1973 között ötvennégy mozgóképpel zenéjét szerezte a zeneszerző. Farkas Ferenc filmzeneszerzői tevékenységét a véletlennek köszönhetjük; Fejős Pál 1931-ben Budapesten forgatta a Tavaszzi zápor című filmjét. Farkas Ferenc ekkor a stúdió zenekarában zongorázott, s így derült fény arra, hogy ő zeneszerző. A tanulmány során két, kolozsvári éve alatt készült mozgóképpel filmzenéjéről esik szó. Emberek a havason 1942-ből és a Rákóczi nótája 1943-ból nagy hatást gyakoroltak alkotói tevékenységére. Mindkét mozgóképpel zenéje hasonló utat járt be; az olasz közönségnél nagy sikert, itthon viszont politikai és esztétikai vitákat okozott.

Péter Éva *Az erdélyi népzene Márkos Albert életművében* című tanulmánya röviden ismerteti Márkos Albert munkásságát és életét a korabeli kritikák alapján. Az 1914-ben született zeneszerző Székelykeresztúrról indult, majd Kolozsvárra került, ahol felsőfokú tanulmányait végezte. Pályafutása kezdetén hangszertanárként dolgozott, majd a Magyar Színház hegedűseként alkalmazták. 1946-ot követően kinevezték a Zeneművészeti Főiskola professzorává, s majd szolfézst, akusztikát és zeneelméletet oktatott. Négy éven át, 1954 és 1958 között a Gheorghe Dima Zeneakadémia zeneelméleti karának dékánjaként dolgozott. Szimfonikus műveket, balettzenét és színpadi zenét is komponált. Mindezek mellett a népdalfeldolgozásaiban gyakran a művészi egyéniségét ötvözte a népdalok egyszerűségével. Művei mind a haladó és a kezdő kórusoknak alkalmazható technikákat kínálnak. Hivatásának tekintette a zeneszerzők képzését és a szakemberek oktatását is élete során.

Orbán György és Selmeczi György fagottdarabjait Herpay Ágnes mutatja be. Tanulmánya során két, erdélyi származású, többek között Erkel-, Bartók-, Kossuth-, Liszt-, Artisjus- és Pásztory-díjas zeneszerző fagottra és zongorára írott darabját ismerteti. A tanulmány újdonságát jelzi, hogy korábban sem a *Fagottszonátáról*, sem a *Zenedarabok Phil Marlowe-nak* című műről nem készült eddig átfogó elemzés. A szerző leírja, hogy nem túl régen zenefelvételek készültek a darabokról, amelyek aktualitást adtak a tanulmány születésének. Mindkét zeneszerző műve a változásokat mutatja, hiszen stílusukat tekintve változás állt be a szerzők életében. Kis létszámú előadói apparátust igényelnek a művek, de ugyanakkor teljes értékű és fontos alkotásoknak számítanak a zeneszerzők életében. Mindkét műnek fontos szerepe van a zenetörténet szempontjából, hiszen egyre több előadóhoz és egyre nagyobb hallgatósághoz tud eljutni, ezáltal is népszerűsítve Orbán György és Selmeczi György zeneszerzői munkásságát.

Windhager Ákos Terényi Ede *Miseparafrázisát* mutatja be négy olvasatban. A szerző célja az volt a tanulmány megírása során, hogy feltárja Terényi Ede és Kolozsvár kapcsolatát. A Farkas utcai templomba megálmodott Miseparafrázis elemzése révén ábrázolja a

szerző kolozsvári attitűdjét. Eredeti címét tekintve, a *Miseparafrázisok a XVII. századi Erdélyből* című vonószekari darab négy olvasatának együttes értelmezése körvonalazza Terényi Ede és Erdély kapcsolatát. Terényi Ede számára sokat jelentett szeretett városa. A négy olvasat életrajzi, műelemző, hermeneutikai és teológiai elemzésből áll, s ez a négyféle megközelítés mutatja be leginkább a zeneszerző és a város szoros kapcsolatát. Műve 1992-ben látott napvilágot.

Cornel Țăranu és Szegő Péter zenei műveinek ismertetésére vállalkozik Angi István. Elmondható, hogy a két zeneszerző alkotásaira jelentős mértékben hatott a Távols-Kelet ősi zenéjének varázsa. A két szerző alkotásmódjainak hasonlóságát és különbségét műveik elemzése révén igyekeznek az olvasóknak bemutatni. Ezért esett a választása Țăranutól a Nomád énekekre, Szegő Pétertől pedig a MOM című darabjára. Szegő Péter művének az egyik fő jellemvonása az, hogy parlando-rubato dallamok jellemzik. Ez a mű a Távols-Kelet hívása és egyben sóvárgása is. Az ütők kíséretében felcsendülő zengő rézfúvók hangjai Tibet varázsát idézik meg. Mindemellett trombitadallam is hallható, ami a gregorián énekek zsoltáira emlékeztet, illetve a máramarosi zene emlékeit is felidézi. Țăranu és Szegő Péter közös művéről, a Nomád énekek című kompozícióról részletesen olvashatunk a tanulmány során.

A kolozsvári zeneszerzők című fejezetet Sófalvi Emese tanulmánya zárja, aki Török-Gyurkó Áron hangzástereit vizsgálta meg. Török-Gyurkó Áron Kolozsváron született 1989. március 31-én. Egészen korán, kilencévesen kezdett el zenét tanulni. Felsőfokú tanulmányait a kolozsvári Gheorghe Dima Zeneakadémia zeneszerzés szakán végezte. Jelenleg doktorjelölt, és tanársegédi feladatoknak is eleget tesz. 2011 óta a ContemporAR-Tis Transylvaniae zenei projektek művészeti vezetőjeként is dolgozik. A zeneszerző műveit rangos kortárs zenei fesztiválok adták elő, szülővárosán kívül Jászvásáron, Bukarestben, Segesváron, valamint a Bécs–Mürzzuschlag–Reichenau-i International Summer Academy-n, az ukrainai Contemporary Music Dialog és a fontainebleau-i Festival des Écoles d'Art Américaines keretén belül. Műveit hét kategóriába sorolhatjuk: írt kórusműveket, dalokat és vokálszimfonikus alkotásokat, emellett vegyeskarra is születtek népdal-feldolgozásai, s nem utolsósorban strofikus, zongorával kísért darabjai is kiemelkedők.

A kötet második részében a történelemtudományokhoz kapcsolódó kutatások kaptak helyet. Arany Krisztina nyitja meg a kötet ezen részét, mégpedig a firenzei Manini család Erdélyben való letelepedéséről szóló tanulmányával. A tanulmány bevezetőjében a szerző leírja, hogy a 15. században jelentős számú itáliai üzletember telepedett le Erdélyben és Máramarosban. A királyi pénzügyigazgatás vonzotta az üzletembereket Erdély területére. A Manini család a magyar történettudomány számára sem ismeretlen, hiszen az országba érkező családtagok a magyar királyi pénzügyigazgatásban, kiváltképpen az erdélyi és máramarosi sókamarák igazgatásában töltötték be fontos tisztségeket. Elsőként Pape és Angelo Manini érkezett az országba, azonban saját tőke hiányában csak pénzügyi tehetségük és itáliai kapcsolataik által tudtak kezdetben érvényesülni. Kapcsolati hálójuk által Filippo Scolari alkalmazásába kerültek, s így kerültek közel a sóügyigazgatáshoz. Integrációjuk sikeresnek mondható, elsősorban Doboka vármegyei nemesi családokkal házasodtak, majd a későbbiekben rokonságba kerültek az Iklódi családdal is. A tanulmány végén, a függelékben kaptak helyet a Maniniek levelei, családfája és egy képmelléklet.

A Manini család után a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára 1526–1570 közötti iratainak adatbázisát és felhasználásának lehetőségeit mutatja be Laczlavik György. 2016-ban kezdték el azt a nagy volumenű munkát, amelyben 1526. augusztus 29. és 1570

között keletkezett iratok feltárására vállalkoztak. Mintegy 500-ra tehető azoknak a fondoknak a száma, amelyek őrizhetik az adott időszakban keletkezett iratokat. A céljuk az volt, hogy az iratokat digitalizálják, s azok hozzáférhetőek legyenek az amatőr és professzionális kutatók számára, illetve a nagyközönség számára. A feldolgozás kezdetétől 2018. augusztus 31-ig csaknem 20000 rekordot rögzítettek az adatbázisban. A névtérben emellett 31376 személy-, 234 testületi és 64 földrajzi név került rögzítésre. A kutatók céljai között szerepel a Révay-formuláskönyv kiadása, amit a 2021-es és 2022-es évre terveznek megvalósítani. A tanulmányból kiderül, hogy a digitalizációt követően milyen irategyüttesek anyagában lehet egyáltalán kutatni. A legnagyobb terjedelemmel szerepel az adatbázisban a Magyar Kamara regisztraturájának *Benignae resolutiones* című állaga, mintegy 9000 rekorddal. Számottevőek a családi levéltárak, amelyek körülbelül 5000 rekordot jelentenek; az adatbázisba való bevitelük során főként a kisebb terjedelműeket digitalizálták. Az olvasó részletes információt nyerhet az adatbázist alkotó levéltári iratokról.

Bányai Réka tanulmánya *A mikházi ferences kolostor ősnymotatványai* címet viseli. A reformációt a ferences kolostorok közül csak a Csíksomlyón található élte túl. A kevés számú katolikus közösség lelki gondozását csak csekély számú székelyföldi pap tudta ellátni. Ennek a hiánya miatt érkeztek nagyobb számban Erdélybe bosnyák ferences szerzetesek. Mikházán, egy ajándékba kapott telken telepedtek le, és itt alapítottak közösséget. Ezt követően a mikházi ferences kolostor lett az egyik legfontosabb ferences rendház Erdélyben. Amit tudni lehet a mikházi rendházról, hogy a benne működő mikházi könyvtár legnagyobb részét a marosvásárhelyi Teleki Tékába szállították. A zárda korábban mintegy 32 ősnymotatvánnyal rendelkezett. Az ősnymotatványok közül 13 mai napig Románia területén található, 24-et pedig mai napig őriznek. 8 ősnymotatvány helyét egyelőre még nem sikerült a kutatóknak megtalálniuk. Az ősnymotatványokon kívül könyveket is említ a szerző, amelyeket itáliai és német műhelyekben nyomtattak ki annak idején. Valamennyi ősnymotatvány nyelve latin, két egyházjogi mű, egy latin szótár és a Thuróczykrónika kivételével teológiai munkák mind.

Folytatásként K. Weisz Szidónia: „*E' törökös címert esmét elő vették...*” címmel a Teleki–Bolyai Könyvtár halotti címereiről értekezik. A dolgozat három fő részre tagolódik, az első a címereket megőrző korábbi tulajdonosokra, valamint a jelenleg lappangó példányokra világít rá. A második rész a gyűjtemény általános bemutatására (időrendi megoszlás, méretek, hordozóanyag, címertípusok és feliratok, fizikai állapot) és restaurálásokra helyezi a hangsúlyt. A harmadik rész a halotti címerek főszereplőit ismerteti, kitérve életük fontosabb eseményeire, valamint a Telekiekkel és a marosvásárhelyi református kollégiummal való esetleges összeköttetéseikre. A Teleki–Bolyai Könyvtár 54 darab halotti címere az 1761–1916 közötti időszakra tehető. 27 címer a 18. század utolsó négy évtizedéből, 17 címer a 19. századból származik, 10 címer pedig a 20. századból való. A címerek alakja, formája és mérete is mind-mind változatos. Felirataik magyar és latin nyelvűek. A szerző ismerteti a restaurálási és fizikai megjelenésre vonatkozó egyéb adatokat is. A tanulmány végén helyet kapott jegyzetekben vizsgált forrásdokumentumok rövid leírásai találhatóak, például méretek, típusok, feliratok szerint. Ezt követően pedig egy mellékletben kerültek bemutatásra a marosvásárhelyi kollégiumi könyvtár jelenleg lappangó példányai, Koncz József könyvtárőr 1885-ös nyilvántartása alapján.

Bándi András munkájában az erdélyi bolgár evangélikus egyházközségeket mutatja be. A tanulmányban négy bolgár faluról esik szó: Oroszcsúr, Bongárd, Magyarcserged és Bol-

gárcserged. Mind a négy település a 19. század végéig a szász egyházhoz tartozott. A tanulmány során a négy falu fennmaradt levéltári iratainak áttekintésével mutatja be a szerző, hogy hogyan alakult a bolgár evangélikus közösségeknek a sorsa az első levéltári forrásokban szereplő említésektől egészen a 20. század közepéig. A négy település közül kettő maradt evangélikusnak, mégpedig Bongárd és Magyarcserved. Oroszcsúrón a szászok, Bolgárcsergeden pedig a protestánsok által a lutheránus egyházközösség dominált. Elmondható, hogy az egyházi életben visszaszorult a román befolyás Bolgárcserged tekintetében a 19. század során. Magyarcserved esetében az ellenreformáció által megjelent a protestantizmus. Bongárdon ezzel ellentétben az ortodoxia hódított teret, s utolsóként Oroszcsúrón pedig a szász kultúra érezte leginkább a hatását.

Pakó László tanulmányában a koraujkori házastársi konfliktusokat vizsgálta meg. A témát Kolozsvár város törvénykezési jegyzőkönyvei képezték a szerző számára. Közel egy évszázad eseteit foglalja össze. A perek a megszólított tanúk vallomásait, illetőleg ritkán a bíróság első- és/vagy másodfokú ítéleteit tartalmazzák. Már Szent István törvényei is büntették a gyilkosságot, de nem volt ez másként Werbőczy István Hármaskönyvében sem. A törvényes előírások szerint tehát azt, aki szántszándékkal oltotta ki egy ember életét, társadalmi állására való tekintet nélkül halállal büntették, akinek esetében viszont a szándék kétséget kizáróan nem bizonyosodott be, az vérdíj fizetésével megmenekülhetett a halál elől. A szerző felhívja a figyelmet, hogy a koraujkori társadalom tekintetében a nők alárendelt szerepet tölthettek be, azonban a perek azt bizonyítják, hogy nők bántalmazók is voltak már ekkor. A tanulmány két eseten keresztül mutatja be a családon belüli konfliktusokat. Megállapítható, hogy gyakorta a nők méreggel kívánták kioltani házastársaik életét. Azonban a szerző megállapítja, hogy a férfiak gyakrabban törtek asszonyaik életére. Elsődleges okként a hűtlenség, az alkoholfogyasztás és a felek erőszakos természete vezethetett a családon belüli erőszakhoz a koraujkorban.

A történettudományi tanulmányok és a tanulmánykötet tekintetében utolsóként Kulcsár Krisztina tanulmánya kapott helyet, amely a *II. József erdélyi látogatása 1773-ban, és utazásának hatása a közigazgatásra* címet viseli. A szerző II. József erdélyi látogatásának jellemzőit kívánja bemutatni, emellett azt, hogy utazásának milyen közigazgatási hatásai érvényesültek. 1773-ban adták ki az uralkodói rendeletet, amely alaposan és gondosan elő volt készítve. Az uralkodó utazása előtt másfél hónappal Csernátoni Ferenc egy katonatiszttal körbejárta az útvonalat. Állomásról állomásra ellenőrizték a szálláshelyeket, útvonalakat, települések megközelíthetőségét és a távolságokat. A császár utazása során beutazta a nagyfejedelemséget, találkozott a vármegyék főispánjaival, szász és székely királybírákkal. Utazását követően Mária Terézia és az Államtanács felé benyújtotta közigazgatási tervét. Az 1774-ben bekövetkezett személyi változások és II. József látogatása jelentős mértékben befolyásolta az akkori erdélyi viszonyokat.

Mindent összevetve elmondható, hogy korábbi köteteihez hasonlóan a CERTAMEN most is számos tudományág, korszak, intézmény és kutatónemzedék közös fóruma, célja a kölcsönös megismerés, a szakmai párbeszéd. Jelen tanulmánykötet széles betekintést nyújt a művészetek és a társadalom iránt érdeklődőknek és a kutatóknak egyaránt.